

Kształcenie na kierunku gospodarka przestrzenna – doświadczenia UAM w Poznaniu (Paweł Motek¹, Paweł Churski², Monika Wieczorek³)

Streszczenie:

W rozdziale tym została przedstawiona geneza i przemiany kształcenia na kierunku gospodarka przestrzenna realizowanego przez Instytut Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu od 1991 roku. Analiza, obok przedstawienia genezy kierunku, obejmuje również charakterystykę pierwszego programu kształcenia oraz jego zmian wynikających m.in. z wdrożenia wymagań Procesu Bolońskiego. W kolejnej części opracowania skupiono się na zaprezentowaniu silnych i słabych stron aktualnego programu studiów oraz dodatkowych form kształcenia z zakresu gospodarki przestrzennej realizowanych w Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Rozdział kończy prezentacja planów związanych z rozwojem omawianego kierunku studiów.

Education in the Spatial Management field of study - experiences of Adam Mickiewicz University in Poznań

Abstract:

This paper seeks to present the genesis of and changes in the spatial management course of study offered by the Institute of Socio-Economic Geography and Spatial Management of Adam Mickiewicz University in Poznań since 1991. Apart from the genesis of the course, the analysis also covers the first curriculum and changes in it resulting, among other things, from the requirements of the Bologna Process after it came into force. Next the focus shifts to strong and weak points of the current curriculum and additional forms of study in the spatial management field offered by Adam Mickiewicz University in Poznań. The paper ends with a presentation of plans concerning the development of the course of study discussed.

¹ Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu, Instytut Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej, (pamo@amu.edu.pl)

² Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu, Instytut Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej, (chur@amu.edu.pl)

³ Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu, Instytut Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej, (wieczor@amu.edu.pl)

1. Wstęp

Gospodarka przestrzenna obejmuje różne sfery aktywności i w konsekwencji bazuje na wielu obszarowej wiedzy, umiejętnościach i kompetencjach. Jak pisze Parysek [19] zdefiniowanie gospodarki przestrzennej nie jest sprawą łatwą, co wynika z konsekwencji jej dużej złożoności i skomplikowania, które systematycznie się powiększają. Nie ulega jednak żadnej wątpliwości, że gospodarka przestrzenna stanowi zarówno obszar wiedzy, jak również dziedzinę działalności praktycznej. Stanowi ona tym samym z jednej strony teoretyczno-metodologiczną podstawę dla rozwoju kształcenia w tym złożonym zakresie, a z drugiej strony potwierdza konieczność przygotowywania kadr niezbędnych dla jej właściwej realizacji w otaczającej nas rzeczywistości społeczno-gospodarczej. Praktyczna użyteczność gospodarki przestrzennej przejawia się w jej wykorzystaniu do rozwiązywania problemów związanych ze sferą planowania strategicznego i przestrzennego, które nabierają szczególnego znaczenia w przypadku obszarów podlegających intensywnym procesom transformacji społeczno-gospodarczej o charakterze rynkowym i planowanym, do jakich na pewno należy Polska [12]. Fakt ten uzasadnia konieczność podjęcia i rozszerzenia kształcenia na kierunku studiów gospodarka przestrzenna. Wyzwanie to, bezpośrednio po transformacji ustrojowej w Polsce w 1989 roku, jako jeden z pierwszych podjął Instytut Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (UAM).

W rozdziale przedstawiona jest geneza oraz przemiany kształcenia jakie zaszły na kierunku gospodarka przestrzenna uruchomionym i prowadzonym w UAM. W pierwszej części artykułu omówiono historię powstania kierunku oraz pierwszy program kształcenia. Następnie skupiono się na przemianach programu kształcenia, które wynikały zarówno z uwarunkowań zewnętrznych m.in. dostosowanie programów do zmian ustawowych, Procesu Bolońskiego, czy też opinii otoczenia społeczno-gospodarczego jak również wewnętrznych np. doświadczeń pracowników naukowo-dydaktycznych prowadzących zajęcia na analizowanym kierunku oraz konsultacji ze studentami. W kolejnej części rozdziału przedstawiono aktualny program kształcenia oraz wskazano jego silne i słabe strony oraz omówiono szanse i zagrożenia związane z rozwojem tego kierunku kształcenia. Artykuł kończy prezentacja dodatkowych form kształcenia z zakresu gospodarki przestrzennej realizowanych w UAM w Poznaniu oraz planów i wyzwań na przyszłość związanych z tą aktywnością.

2. Geneza kierunku i pierwszy program kształcenia

Głównymi inicjatorami kształcenia w Polsce na kierunku gospodarka przestrzenna byli: prof. dr hab. Jerzy Parysek z Instytutu Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej UAM w Poznaniu oraz prof. dr hab. Tadeusz Zipser z Katedry Planowania Przestrzennego Politechniki Wrocławskiej. Przygotowania do utworzenia nowego kierunku studiów w UAM w Poznaniu zostały podjęte w latach 1989/1990, wpisując się w wyzwania wynikające z szerszego procesu dynamicznych przemian ustrojowych i społeczno-gospodarczych w Polsce [1]. Przede wszystkim w tym czasie został opracowany pierwszy program kształcenia. Kolejnym krokiem, zrealizowanym w 1990 roku były uchwały: Rady Wydziału Nauk Geograficznych i Geologicznych UAM oraz Senatu UAM umożliwiające rekrutację i rozpoczęcie kształcenia na kierunku planowanie przestrzenne i gospodarka lokalna (później gospodarka przestrzenna). Pierwsza rekrutacja odbyła się w 1991 roku i spotkała się z dużym zainteresowaniem absolwentów szkół średnich. Na studia zgłosiło się 118 kandydatów, a przyjęto 38 osób. Jak zaznaczają Parysek i Rogacki [18] decydujący wpływ na uruchomienie w ramach struktur UAM nowego kierunku studiów o praktycznym nastawieniu były następujące czynniki: 1) konieczność szerszego potraktowania problematyki badawczej i edukacyjnej geografii społeczno-ekonomicznej przez jej otwarcie na potrzeby nowej rzeczywistości m.in. tworzącego się samorządu terytorialnego i gospodarki rynkowej, 2) potrzeba wykształcenia odpowiednich kadr zajmujących się rozwojem lokalnym i planowaniem przestrzennym, 3) otwartość władz UAM na inicjatywy związane z poszerzeniem oferty dydaktycznej. Pierwsi absolwenci nowego kierunku studiów gospodarka przestrzenna w UAM, w liczbie 33 [18], opuścili mury uczelni w 1996 roku.

Pierwszy program kształcenia dla jednolitych studiów magisterskich na kierunku gospodarka przestrzenna w latach 1991-1996 przewidywał w sumie 2500 godzin zajęć dydaktycznych (głównie wykłady, ćwiczenia, ćwiczenia terenowe). Dla porównania należy wskazać, że aktualne programy studiów I i II stopnia na tym kierunku, które przygotował i realizuje Instytut Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej UAM liczą w sumie około 3500 godzin. Istotną cechą obowiązującego wówczas programu kształcenia był brak specjalności. Studenci nie mieli więc możliwości dostosowania swoich ścieżek dydaktycznych do zainteresowań, co istotnie różniło ten program od obecnie realizowanych, w ramach których stworzono takie możliwości. Aktualna, szeroka oferta specjalizacyjna, a przede wszystkim oryginalne i bardzo często nastawione na aspekty praktyczne specjalności, stanowią istotny element tworzenia przewag konkurencyjnych na zdecydowanie trudniejszym rynku usług szkolnictwa wyższego w porównaniu do stanu obserwowanego na początku lat

90-tych. W strukturze programu kształcenia na kierunku gospodarka przestrzenna w latach 1991-1996 dominowały przedmioty, które obecnie można zaliczyć do obszaru nauk przyrodniczych i społecznych (tabela 1). Do pierwszego z nich możemy zaliczyć takie przedmioty jak: podstawy przyrodnicze funkcjonowania systemu człowiek-środowisko, ekologia, czy geomorfologia.

Tabela 1. Struktura programu kształcenia na kierunku gospodarka przestrzenna w UAM w latach 1991-1996

OBSZAR NAUK PRZYRODNICZYCH	OBSZAR NAUK SPOŁECZNYCH	OBSZAR NAUK TECHNICZNYCH
<ol style="list-style-type: none"> 1) Podstawy przyrodnicze funkcjonowania systemu człowiek-środowisko 2) Zasady gospodarowania zasobami przyrodniczymi 3) Ekologia 4) Kształtowanie i ochrona środowiska 5) Środowisko przyrodnicze Polski 6) Geomorfologia 	<ol style="list-style-type: none"> 1) Teoria i metodologia gospodarki przestrzennej 2) Teoria regionu społeczno-ekonomicznego i regionalizacja 3) Teoria gospodarki przestrzennej 4) Teoria ekonomii 5) Teoria systemów 6) Demografia 7) Socjologia 8) Prawo administracyjne 9) Ustrój państwowy i samorządowy 10) Prawo gospodarcze 	<ol style="list-style-type: none"> 1) Planowanie i projektowanie architektoniczne i urbanistyczne 2) Rysunek odręczny

Źródło: opracowanie własne

Natomiast do obszaru nauk społecznych np. teorię i metodologię gospodarki przestrzennej, teorię ekonomii czy też socjologię. W strukturze programu niewielkie znaczenie miały przedmioty z obszaru nauk technicznych. Były to: planowanie i projektowanie architektoniczne i urbanistyczne oraz rysunek odręczny. Porównując strukturę pierwszego programu kształcenia do obecnie realizowanego zwraca uwagę zdecydowany wzrost udziału przedmiotów z obszaru nauk technicznych oraz istotne zmniejszenie znaczenia przedmiotów przyrodniczych. Co ciekawe rola przedmiotów z obszaru nauk społecznych nie zmieniła się. Istotne miejsce w pierwszym programie kształcenia na kierunku gospodarka przestrzenna w UAM zajmowały (i nadal zajmują) ćwiczenia terenowe oraz praktyka zawodowa. W latach 1991-1996 studenci uczestniczyli w następujących ćwiczeniach terenowych: regionalne praktyki terenowe (5 dni), regionalne przyrodnicze praktyki terenowe (6 dni), gospodarka przestrzenna i zagospodarowanie gmin (9 dni), zagraniczne terenowe ćwiczenia regionalne (10 dni), ćwiczenia terenowe - ekologia (2 dni).

3. Przemiany struktury programu

Opracowana na początku lat 90. XX w. koncepcja kształcenia na kierunku gospodarka przestrzenna w UAM w Poznaniu w kolejnych latach podlegała licznym zmianom. Zmiany te były podyktowane przede wszystkim: nowymi koncepcjami teoretycznymi pojawiającymi się w naukach związanych z gospodarką przestrzenną, przemianami zachodzącymi w funkcjonowaniu szkolnictwa wyższego i procesu dydaktycznego, zmianami społecznymi, gospodarczymi i przestrzennymi zachodzącymi w Polsce, a także potrzebami praktyki, zgłaszanymi przez administrację publiczną oraz przedsiębiorców. Do najistotniejszych zmian należy zaliczyć:

- 1) uruchomienie w formie jednolitych studiów magisterskich w 1999 roku nowej specjalności: Rozwój i rewitalizacja miast oraz obszarów wiejskich w Collegium Polonicum w Słubicach,
- 2) wprowadzanie od 2007 roku zasad tzw. Procesu Bolońskiego,
- 3) rozpoczęcie kształcenia od 2007 roku na nowej specjalności Rozwój regionalny,
- 4) otwarcie w 2008 roku zamiejscowego ośrodka dydaktycznego w Kościanie, w którym umożliwiono kształcenie na studiach I stopnia,
- 5) przyjęcie w 2010 roku nowego programu kształcenia oraz przeprowadzenie rekrutacji na studia inżynierskie I stopnia na kierunku gospodarka przestrzenna o profilu praktycznym,
- 6) uruchomienie w 2012 roku na studiach II stopnia nowej specjalności Ochrona europejskich dóbr kultury – realizowanej wspólnie z Uniwersytetem Europejskim Viadrina we Frankfurcie nad Odrą,
- 7) przeprowadzenie w 2015 roku pierwszego naboru na studia II stopnia (3 semestralne) dla absolwentów studiów inżynierskich.

Krótką charakterystyką tych najważniejszych zmian przedstawia się następująco:

- 1) Obecnie rewitalizacja polskich miast (m.in. śródmieść) oraz obszarów zdegradowanych (np. poprzemysłowych, powojkowych) staje się jednym z największych wyzwań stojących przed administracją publiczną i inwestorami prywatnymi [25]. W drugiej połowie lat 90. XX w. w Polsce niewiele osób zajmowało się tym zagadnieniem. Dlatego też, tym bardziej należy docenić pionierskie prace podjęte w Instytucie Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej UAM przez zespół prof. dra hab. Jerzego Paryska oraz dra Andreasa Billerta zmierzające do powołania nowej specjalności zajmującej się problematyką rewitalizacji. Rezultatem tych prac było utworzenie w 1999 roku w nowo powstającym

ośrodka dydaktycznym w Collegium Polonicum w Słubicach (wspólna inicjatywa UAM w Poznaniu oraz Uniwersytetu Europejskiego Viadrina we Frankfurcie n. Odrą (UEV) nowej specjalności na kierunku gospodarka przestrzenna: rozwój i rewitalizacja miast oraz obszarów wiejskich. Początkowo studia te realizowane były jedynie w formie jednolitych studiów magisterskich, a od momentu przyjęcia zasad Procesu Bolońskiego, do zakończenia kształcenia na tej specjalności w 2014 roku w trybie studiów I stopnia. Przygotowany na bazie niemieckich doświadczeń oraz kształcenia na kierunku gospodarka przestrzenna w Poznaniu program studiów nastawiony był głównie na przekazania studentom wyspecjalizowanej wiedzy, umiejętności i kompetencji z zakresu rewitalizacji oraz ogólnej dotyczącej szeroko rozumianej gospodarki przestrzennej. Takie rozłożenie treści i stopnia ich koncentracji w procesie dydaktycznym sprawiło, że absolwenci tych studiów jako jedyni w Polsce posiadali kompleksową i aktualną wiedzę na temat zachodzących wówczas, głównie w krajach Europy Zachodniej procesach rewitalizacji. Dodatkowo w programie kształcenia, obok języka angielskiego, biorąc pod uwagę lokalizację ośrodka dydaktycznego, przewidziano poszerzony kurs z języka niemieckiego. W sumie program studiów liczył około 3300 godzin i obok wykładów i ćwiczeń, duży nacisk kładł na zajęcia w terenie oraz praktykę zawodową. Pierwsza rekrutacja na tę specjalność odbyła się na rok akademicki 1999/2000. Studia rozpoczęło 37 studentów. Największą liczbę studentów gospodarki przestrzennej w Collegium Polonicum odnotowano w latach 2004-2008. Wówczas na każdym roku studiowało średnio po 40 osób, co w sumie dawało prawie 200 studentów na wszystkich latach. Kształcenie na specjalności rozwój i rewitalizacja miast oraz obszarów wiejskich w Słubicach zakończono w 2014 roku, głównie ze względu na malejącą liczbę kandydatów i duże koszty utrzymania kierunku. Podstawowym atutem studiowania w CP w Słubicach, oprócz nowatorskiego kierunku studiów, bliskości granicy z Niemcami, były bardzo dobre warunki studiowania, w nowym i właściwie wyposażonym gmachu uczelni (także dostępna na miejscu biblioteka) oraz bardzo dobre zaplecze socjalne (nowe akademiki). Podstawowym problemem był nieoptymalny system organizacji pracy kadry dydaktycznej. Na stałe w Słubicach pracowało kilku pracowników UAM, lecz większość dojeżdżała z Poznania, co nie tylko podnosiło koszty funkcjonowania specjalności, ale w istotnym stopniu ograniczało codzienny kontakt studentów z pracownikami naukowo-dydaktycznymi.

2) W rezultacie przystąpienia Polski do UE nastąpił proces wprowadzania do polskiego szkolnictwa wyższego ustaleń Deklaracji Bolońskiej z 1999 roku oraz kolejnych konferencji międzynarodowych rozszerzających i uszczegóławiających jej postanowienia (tzw. Proces

Boloński) [24; 22]. Zakładają one m.in. oparcie systemu szkolnictwa wyższego m.in. na trzech poziomach (studia I, II, III stopnia), stosowanie systemu punktów kredytowych (ECTS), zwiększenie mobilności studentów (ERSMUS), powszechne wydawanie suplementu do dyplomu, stałe podnoszenie jakości kształcenia oraz uczenie się przez całe życie. Dostosowywanie kształcenia na kierunku gospodarka przestrzenna w UAM w Poznaniu do tych wytycznych trwało przez kilka lat. Pierwszym krokiem było odejście od jednolitych studiów magisterskich i zastąpienie ich studiami licencyjackimi I stopnia (6 semestrów) oraz studiami magisterskimi II stopnia (4 semestry). W wyniku tych zmian pierwsza rekrutacja na studia I stopnia na kierunku gospodarka przestrzenna odbyła się w 2007 roku. Przyjęto wówczas 71 osób. Z kolei w 2010 roku wypromowani zostali ostatni absolwenci jednolitych studiów magisterskich analizowanego kierunku studiów (63 osoby). Jeszcze w tym samym roku odbyła się pierwsza rekrutacja na studia magisterskie II stopnia (przyjęto 116 osób). Wprowadzenie studiów I i II stopnia wymagało opracowania i przyjęcia nowych oraz spójnych programów kształcenia dla tych dwóch poziomów studiów⁴. Początkowo podstawę programów kształcenia na kierunku gospodarka przestrzenna stanowiły standardy kształcenia opracowane przez Radę Główną Nauki i Szkolnictwa Wyższego, a następnie wprowadzone do rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w sprawie standardów kształcenia. Zgodnie z nimi w programie kształcenia na gospodarce przestrzennej znajdowały się grupy przedmiotów: 1) treści podstawowych- m.in. Ekonomia, Geografia ekonomiczna, Prawoznawstwo, Rysunek techniczny i planistyczny, Teoria systemów, Kształtowanie i Ochrona Środowiska, 2) treści kierunkowych - m.in. Podstawy gospodarki przestrzennej, Projektowanie urbanistyczne, Planowanie przestrzenne, Samorząd terytorialny, GIS, Polityka regionalna. Do poszczególnych przedmiotów, w ramach omawianych standardów, przypisano liczbę godzin, punkty ECTS oraz podstawowe efekty kształcenia. W konsekwencji podstawowymi wadami systemu opartego na standardach kształcenia była mała elastyczność w tworzeniu programu oraz niewielkie możliwości jego dostosowania do profilu uczelni oraz potrzeb administracji publicznej oraz przedsiębiorców. Odejście w 2012 roku od standardów kształcenia i oparcie programów kształcenia na efektach kształcenia dało uczelniom wyższym w Polsce nowe możliwości opracowywania programów, ale także wprowadziło wiele dodatkowych obowiązków [15; 22]. Wszystkie programy kształcenia musiały być budowane w oparciu o efekty, jakie student ma uzyskać w toku studiowania. Efekty te są określane w

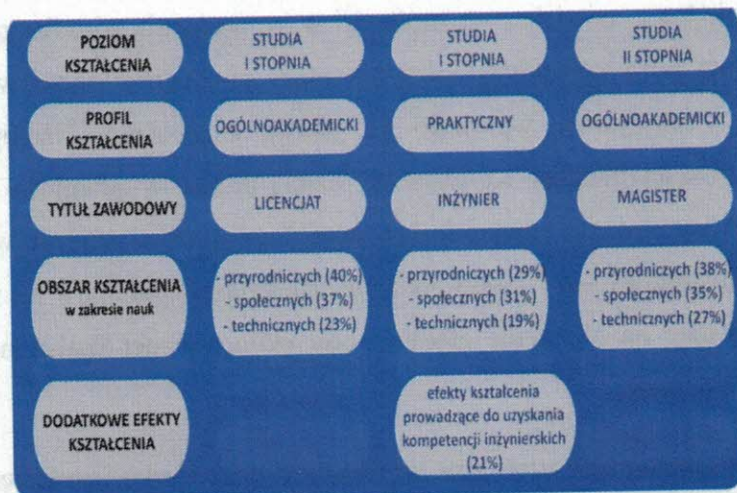
⁴ Niniejsze opracowanie dotyczy wyłącznie studiów I i II stopnia, co powoduje, że analiza nie obejmuje zmian w programach studiów III stopnia wprowadzonych na Wydziale Nauk Geograficznych i Geologicznych UAM w Poznaniu.

trzech podstawowych dziedzinach tj. wiedzy, umiejętności, kompetencji. W rezultacie każda uczelnia wyższa określa jakie efekty uzyska absolwent gospodarki przestrzennej. Poszczególne efekty kształcenia realizowane są w trakcie wykładów, ćwiczeń, laboratoriów, ćwiczeń terenowych oraz praktyki zawodowej. Podstawowymi zaletami takiego systemu jest duża elastyczność w tworzeniu programów kształcenia, możliwość dostosowania programu do profilu uczelni oraz wymagań otoczenia społeczno-gospodarczego, czyli np. administracji publicznej oraz przedsiębiorców. Z drugiej strony, najistotniejsze wady to: znaczna „biurokratyzacja” oraz mała wiedza i zrozumienie idei efektów kształcenia przez studentów i niektórych pracowników. Studenci gospodarki przestrzennej w UAM w Poznaniu niezależnie od poziomu studiów, realizują efekty przypisane do trzech obszarów kształcenia w zakresie nauk przyrodniczych, społecznych i technicznych⁵ (rycina 1). W przypadku studiów inżynierskich są to również efekty prowadzące do uzyskania kompetencji inżynierskich. Taki układ efektów kształcenia jest zgodny z zasadami opracowanymi i przyjętymi przez Unię Uczelni na Rzecz Rozwoju Kierunku Studiów Gospodarka Przestrzenna.

3) Odpowiedzią na nowe wyzwania związane m.in. z wykorzystaniem funduszy unijnych przez administrację publiczną i przedsiębiorców oraz problematyką rozwoju społeczno-gospodarczego było uruchomienie w 2007 roku nowej specjalności rozwój regionalny. Początkowo funkcjonowała ona w obrębie jednolitych studiów magisterskich, a później na studiach II stopnia. Specjalność rozwój regionalny była wynikiem współpracy Instytutu Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej, Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Ministerstwa Rozwoju Regionalnego oraz Ministerstwa Ochrony Środowiska. Dzięki wsparciu finansowemu uzyskanemu ze środków Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej możliwe było opracowanie i zrealizowanie w latach 2007-2011 (od 2012 roku studenci mogą wybrać tę specjalność w ramach studiów II stopnia, ale bez zewnętrznego wsparcia finansowego) bardzo interesującej specjalności. Program kształcenia w ramach specjalności przewidywał prawie 1200 godzin zajęć dydaktycznych, 5 tygodniowe praktyki zagraniczne w Brukseli, a także 14 dni praktyki dyplomowej.

⁵ Efekty kształcenia dla kierunku gospodarka przestrzenna zostały przyjęte przez Senat UAM w uchwale z dnia 25 czerwca 2012 roku.

Rys 1. Efekty kształcenia realizowane przez studentów gospodarki przestrzenne w UAM w Poznaniu

Źródło: opracowanie własne na podstawie programów i efektów kształcenia obowiązujących na kierunku gospodarka przestrzenna w UAM w Poznaniu

W proces dydaktyczny szeroko zaangażowani byli praktycy – pracownicy administracji publicznej, głównie Wielkopolskiego Urzędu Marszałkowskiego w Poznaniu oraz wielkopolscy przedsiębiorcy. Uczestniczyli oni w prowadzeniu zajęć dydaktycznych, realizacji praktyk zagranicznych, przyjmowali studentów na staże, a tych najlepszych zatrudniali. Pierwszy nabór odbył się w 2007 roku, a studia rozpoczęły 24 osoby. Bardzo ważną inicjatywą podjętą równocześnie z uruchomieniem ww. specjalności było opracowanie koncepcji i rozpoczęcie publikacji nowego ogólnopolskiego czasopisma *Rozwój Regionalny i Polityka Regionalna*. Czasopismo to od 2007 roku wydawane jest nieprzerwanie (dotychczas (2015r.) ukazało się 30 numerów) i znajduje się na liście czasopism punktowanych Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Tym samym stało się ono stałym i uznanym w środowisku miejscem wymiany poglądów oraz wyników badań z zakresu rozwoju regionalnego oraz polityki regionalnej [21].

4) W 2008 roku odbyła się pierwsza rekrutacja na kierunku gospodarka przestrzenna w zamiejscowym ośrodku dydaktycznym UAM w Kościanie (przyjęto 41 osób). Uruchomienie kształcenia w tym ośrodku było wynikiem przede wszystkim zapotrzebowania zgłaszanego przez lokalne władze samorządowe oraz dużego zainteresowania uczniów szkół średnich tym kierunkiem. Kształcenie było prowadzone na studiach I stopnia, bez specjalności, a program przewidywał 2264 godzin zajęć dydaktycznych, a także 3 tygodniowe praktyki zawodowe oraz 144 godzin ćwiczeń terenowych. W 2010 roku odnotowano największą liczbę studentów. Na wszystkich latach studiowały 104 osoby. W kolejnych latach liczba ta szybko się

zmniejszała i w 2013 roku, ze względu na brak wystarczającego zainteresowania ze strony absolwentów szkół ponadgimnazjalnych, zakończono kształcenie. Brak stałej kadry naukowo-dydaktycznej był jedną z największych trudności w prowadzeniu ośrodka zamiejscowego w Kościanie. Studenci poza godzinami zajęć nie mieli możliwości rozmów i konsultacji z pracownikami, co negatywnie wpływało na jakość kształcenia. Niezbyt sprzyjającym czynnikiem była również bliskość Kościana. Położony jest on w odległości zaledwie 50 km od Poznania. Fakt ten sprzyjał „niekontrolowanemu” odpływowi studentów z Kościana do Poznania w trakcie studiów, co istotnie obniżało liczebności studentów na wyższych latach kształcenia, wpływając na obniżenie efektywności ekonomicznej funkcjonowania ośrodka dydaktycznego w Kościanie.

5) Kolejną istotną zmianą w kształceniu na kierunku gospodarka przestrzenna w UAM w Poznaniu było uruchomienie w 2011 roku studiów I stopnia inżynierskich o profilu praktycznym (7 semestralne). Był to pierwszy kierunek studiów inżynierskich uruchomiony w UAM. Pierwotny program kształcenia obowiązujący w latach 2011-2015 oparty był na standardach kształcenia. Przewidywał on 2500 godzin dydaktycznych, 21 dniową obowiązkową praktykę zawodową i brak specjalności. W programie dominowały efekty kształcenia z zakresu nauk technicznych oraz prowadzące do uzyskania kompetencji inżynierskich. Wiązało się to z koniecznością zatrudnienia w Instytucie Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej UAM nowych pracowników o odpowiednich kompetencjach. Byli nimi zarówno pracownicy Politechniki Poznańskiej jak również osoby z dużym doświadczeniem praktycznym. W latach 2012/2013 program kształcenia przebudowano, dostosowując go do wymagań KRK. Jednak podstawowa idea przyświecająca funkcjonowaniu tego programu, czyli kładąca duży nacisk na zagadnienia techniczno-praktyczne została zachowana. Pierwszy nabór na ten kierunek odbył się w 2011 roku. Przyjęto wówczas 101 osób. Natomiast pierwsi absolwenci ukończyli studia inżynierskie na kierunku gospodarka przestrzenna w UAM, w lutym 2015 roku. Tworząc studia inżynierskie na kierunku gospodarka przestrzenna obawiano się, że wpłyną one negatywnie na rekrutację na studiach licencjackich na tym samym kierunku. Obawy te okazały się bezpodstawne, gdyż jak pokazują doświadczenia kilku ostatnich lat, taka sytuacja nie ma miejsca. Każdego roku udaje się wypełnić założony limit studentów zarówno na studiach inżynierskich (100 osób), jak również licencjackich (50 osób), co potwierdza zróżnicowane potrzeby kandydatów na studia. W programie studiów inżynierskich dominują moduły związane z aspektami techniczno-planistycznymi gospodarki przestrzennej, a na studiach licencjackich związane

m.in. z zarządzaniem, ekonomią, rozwojem regionalnym, socjologią oraz prawem. W rezultacie kandydaci na studia mają możliwość wyboru jednego z tych dwóch profili kształcenia.

6) Jednym z aspektów Procesu Bolońskiego jest umiędzynarodawianie procesu dydaktycznego. W latach 2011/2012 podjęto w Instytucie Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej UAM w Poznaniu działania mające umożliwić studentom gospodarki przestrzennej zdobycie wiedzy, umiejętności i kompetencji na uczelniach wyższych poza Polską, wykraczając poza możliwości oferowane w systemie ERASMUS. W ramach tych działań, we współpracy z Uniwersytetem Europejskim Viadrina we Frankfurcie nad Odrą, uruchomiono specjalność: ochrona europejskich dóbr kultury. Zasady funkcjonowania tej specjalności określa umowa podpisana przez obie Uczelnie. Jej postanowienia znalazły wyraz w zmienionym programie kształcenia dla studiów II stopnia na kierunku gospodarka przestrzenna. Zakłada on, że studenci wybierający tę specjalność, przedmioty realizujące efekty kształcenia dla kierunku gospodarka przestrzenna wykonują w Poznaniu z pozostałym studentami, jednocześnie przygotowując pracę magisterską pod opieką pracownika UAM. Natomiast zajęcia specjalistyczne z zakresu ochrony dóbr kultury np. Prawne aspekty ochrony zabytków, Historia i teoria ochrony dóbr kultury, Ochrona zabytków zabudowy miejskiej realizują w Uniwersytecie Europejskim Viadrina. Odpowiednie ułożenie planu zajęć dydaktycznych w Poznaniu i Frankfurcie nad Odrą umożliwia studentom zrealizowanie wszystkich obowiązków na obu Uczelniach. Podstawowym warunkiem skorzystania z tej oferty jest znajomość języka niemieckiego. Niestety nie jest ona powszechna i dlatego w roku akademicki 2013/2014 z przedmiotowej oferty skorzystała jedna osoba. Identyczna sytuacja wystąpiła w roku akademickim 2014/2015.

7) Jak już wcześniej zaznaczono w lutym 2015 roku pierwsi absolwenci studiów inżynierskich I stopnia opuścili mury UAM. Dla tej grupy absolwentów została przygotowana oferta studiów magisterskich II stopnia o profilu ogólnoakademickim (kształcenie 3-semesterne). Podstawą ich prowadzenia jest adaptacja efektów kształcenia przyjętych dla funkcjonujących już od wielu lat w UAM w Poznaniu studiów II stopnia na kierunku gospodarka przestrzenna (kształcenie 4-semesterne) do potrzeb absolwentów studiów inżynierskich. Program tych 3-semesteralnych studiów liczy 820 godzin (I semestr 280 godzin, II semestr 300 godzin, III semestr 240 godzin) i jednocześnie nie przewiduje specjalności. W

wyniku pierwszej rekrutacji przeprowadzonej w lutym 2015 roku, kształcenie na tych studiach podjęły 44 osoby.

4. Aktualny program – silne i słabe strony

Zdobyte doświadczenie przez pracowników naukowo-dydaktycznych Instytutu Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej UAM, zmiany wprowadzane w obowiązującym prawie, wytyczne ze strony UE i innych organizacji międzynarodowych, opinie studentów i absolwentów, przedsiębiorców, pracowników administracji publicznej spowodowały duże zmiany w kształceniu na kierunku gospodarka przestrzenna. Pozwoliły one wypracować aktualnie funkcjonujący model kształcenia na tym kierunku [17].

Obecnie kształcenie na kierunku gospodarka przestrzenna w UAM w Poznaniu odbywa się na studiach I stopnia (studia licencjackie i inżynierskie) oraz II stopnia (studia 3-semesterne i 4-semesterne) (tabela 2). Studia licencjackie i magisterskie prowadzone są w profilu ogólnoakademickim, a inżynierskie w profilu praktycznym. Studia dostępne są zarówno w trybie studiów stacjonarnych jak i studiów niestacjonarnych. Programu studiów I stopnia charakteryzuje się:

- 1) równomiernym rozłożeniem elementów praktycznych oraz teoretycznych (w przypadku studiów inżynierskich, elementy praktyczne odgrywają większą rolę niż na studiach licencjackich),
- 2) dominacją problematyki krajowej i skoncentrowaniem uwagi w przypadku studiów licencjackich na przedmiotach z obszarów nauk społecznych oraz przyrodniczych, a w przypadku studiów inżynierskich na przedmiotach z obszaru nauk technicznych, w tym prowadzących do uzyskania kompetencji inżynierskich,
- 3) brakiem ścieżek specjalizacyjnych,
- 4) dużym udziałem ćwiczeń terenowych, których celem jest zapoznanie studentów ze społecznymi, przyrodniczymi, ekonomicznymi i międzynarodowymi uwarunkowaniami gospodarki przestrzennej (tabela 3),
- 5) obowiązkowymi praktykami zawodowymi - studia licencjackie 3 tygodnie, studia inżynierskie 3 miesiące.

Tabela 2. Struktura kształcenia na kierunku gospodarka przestrzenna w UAM w Poznaniu

Studia	Liczba godzin		Przykładowe przedmioty
	stacjonarne	niestacjonarne	
Licencyjne (profil ogólnoakademicki)	2411	1320	Przyrodnicze podstawy gospodarowania Geografia ekonomiczna Planowanie przestrzenne Makroekonomia Organizacja i funkcjonowanie samorządu terytorialnego Systemy informacji geograficznej
Inżynierskie (profil praktyczny)	2708	1507	Rysunek techniczny i planistyczny Podstawy gospodarki przestrzennej Budownictwo Grafika inżynierska Projektowanie urbanistyczne
Magisterskie (profil ogólnoakademicki)	1107-1137 – studia IV semestralne 820 – studia III semestralne	565-585 – studia IV semestralne 490 – studia III semestralne	Metodologia gospodarki przestrzennej Gospodarka przestrzenna w krajach UE Podstawy prawa administracyjnego Gospodarka komunalna Rozwój zrównoważony Gospodarka nieruchomościami

Źródło: opracowanie własne na podstawie programów kształcenia.

Z kolei do cech charakterystycznych programu kształcenia dla studiów II stopnia należy zaliczyć:

- 1) duży udział treści poszerzających wiedzę, kompetencje oraz umiejętności studentów o charakterze ogólnym, przy mniejszym udziale modułów praktycznych,
- 2) duży nacisk na poszerzenie podstaw teoretycznych, zapewniających najlepszym absolwentom możliwość kontynuacji kształcenia na studiach III stopnia,
- 3) znaczny udział problematyki międzynarodowej,
- 4) 5 ścieżek specjalizacyjnych (rozwój regionalny, planowanie przestrzenne, zarządzanie przestrzenne, rewitalizacja miast i obszarów zdegradowanych, ochrona europejskich dóbr kultury) – wyłącznie dla studiów 4 semestralnych, przy braku specjalności na studiach 3 semestralnych,
- 5) brak obowiązkowych praktyk zawodowych i niewielką liczbę godzin przeznaczonych na ćwiczenia terenowe (tabela 3).

W realizowanym aktualnie programie kształcenia można wskazać na silne strony oraz szanse, ale również słabe strony i zagrożenia (tabela 4). Podstawowym atutem programu jest jego interdyscyplinarność i w związku z tym możliwość tworzenia różnych specjalności oraz dostosowania go do zmieniających się uwarunkowań społeczno-gospodarczych. Przypisanie gospodarki przestrzennej do kilku obszarów.

Tabela 3. Ćwiczenia terenowe w programach kształcenia na kierunku gospodarka przestrzenna w UAM

Studia licencjacki oraz inżynierskie
1) Społeczno-ekonomiczne podstawy gospodarki przestrzennej (5 dni po 8 godz.)
2) Przyrodnicze podstawy gospodarowania (5 dni po 8 godz.)
3) Gospodarka i przestrzenne zagospodarowanie miast i gmin (8 dni po 8 godz.)
4) Zagraniczne (głównie Słowacja, Niemcy, Litwa, Gruzja) (7 dni po 8 godz.)
Studia magisterskie
Studia IV semestralne (w zależności od wybranej specjalności)
Inwestycje zagospodarowania przestrzennego (4 dni po 8 godz.)
Wykorzystanie instrumentów zarządzania przestrzennego (4 dni po 8 godz.)
Planowanie, realizacja i monitoring polityki spójności (lub wyjazd do Brukseli) (4 dni po 8 godz.)
Rewitalizacja obszarów zdegradowanych (4 dni po 8 godz.)
Studia III semestralne
Zagospodarowanie i kierunki rozwoju aglomeracji poznańskiej - ćwiczenia terenowe objazdowe

Źródło: opracowanie własne na podstawie programów kształcenia.

Tabela 4. Silne i słabe strony programu kształcenia na kierunku gospodarka przestrzenna w UAM

SILNE STRONY I SZANSE	SŁABE STRONY I ZAGROŻENIA
Interdyscyplinarność kierunku	Brak jednoznacznego osadzenia absolwentów w strukturze zawodów utrudniające wejście na rynek pracy
Duże możliwości tworzenia oferty specjalizacyjnej	Bardzo trudny proces budowania zespołu dydaktycznego
Szeroka współpraca z otoczeniem społeczno-gospodarczym	Konkurowanie o „studenta” pomiędzy studiami inżynierskimi a licencjackimi w sytuacji niżu demograficznego
Praktyczność. Zajęcia prowadzone przez praktyków. Studia I stopnia	3 miesięczne praktyki zawodowe na profilu praktycznym na bardzo trudnym rynku pracy
Możliwość pełnego wykorzystania potencjału badawczego poprzez aktywizację naukową dyplomantów Studia II stopnia	Mało elastyczna struktura programu, oparta na przedmiotach, a nie modułach
Duża możliwość modyfikacji i budowania nowej oferty kształcenia zgodnej z pojawiającymi się potrzebami	Regres kierunku wynikający z rosnącej konkurencji w warunkach zmniejszającego się popytu

Źródło: opracowanie własne.

kształcenia, przede wszystkim w zakresie nauk przyrodniczych, społecznych oraz technicznych pozwoliło na poziomie studiów I stopnia stworzyć dwa różne programy (studia licencjackie oraz inżynierskie) oparte na innych przesłankach. Program studiów inżynierskich podkreśla aspekty praktyczne, natomiast licencjackich stawia w większym stopniu na wiedzę, umiejętności i kompetencje związane z naukami społecznymi. W przypadku studiów II stopnia wieloobszarowość gospodarki przestrzennej pozwoliła na utworzenie wielu specjalności, często różniących się między sobą np. rozwój regionalny oraz planowanie przestrzenne. Przyjęty program kształcenia stwarza duże możliwości współpracy z otoczeniem społeczno-gospodarczym. Zajęcia na kierunku gospodarka przestrzenna prowadzą oprócz pracowników naukowo-dydaktycznych zatrudnionych w UAM, również przedsiębiorcy, samorządowcy oraz pracownicy administracji rządowej. W jednostkach tych studenci odbywają praktyki zawodowe. Dzięki temu oprócz wiedzy akademickiej, studenci mają możliwość poznania praktycznych aspektów gospodarki przestrzennej. Przyjęcie czytelnych relacji treści kształcenia oraz konsekwentna ich realizacja w ramach programów studiów I i II stopnia pozwalają osiągać zakładane, zróżnicowane cele. Studia I stopnia w większym stopniu nastawione są na zagadnienia praktyczne, a przez to przygotowują studentów do wejścia na rynek pracy. Natomiast studia II stopnia są bardziej ogólne i teoretyczne, co pozwala przygotować najlepszych studentów do pracy naukowej i studiów III stopnia oraz poszerzyć wiedzę tych z nich, którzy planują podejmować zatrudnienia, zwiększając poziom ich konkurencyjności na trudnym rynku pracy. Z kolei słabą stroną realizowanego programu kształcenia jest kwestia braku jednoznacznego osadzenia absolwentów w strukturze zawodów, co utrudnia absolwentom wejście na rynek pracy. Poza zawodem urbanisty, trudno jest w sposób precyzyjny nazwać zawód wykonywany przez absolwenta gospodarki przestrzennej. Absolwenci studiów, pomimo wielu możliwości pracy w różnych instytucjach, mają problem z odpowiedzią na pytanie: jaki będą wykonywać zawód. Interdyscyplinarność omawianego kierunku studiów stanowi z pewnością podkreśloną już zaletę. Z drugiej jednak strony staje się ona wyzwaniem w procesie budowania zespołu dydaktycznego. Musi to być zespół składający się z pracowników naukowo-dydaktycznych zaliczonych do wymienionych wcześniej obszarów kształcenia oraz praktyków. Dlatego też w Instytucie Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej UAM zatrudnieni są pracownicy reprezentujący takie dyscypliny naukowe jak np.: geografia, architektura i urbanistyka, ekonomia, prawo czy socjologia. Zajęcia dydaktyczne prowadzą również m.in. prezydenci miast, urbaniści, pracownicy urzędów gmin oraz urzędów marszałkowskich. Widocznym zagrożeniem dla kierunku gospodarka przestrzenna w UAM w Poznaniu, w

horyzoncie średniookresowym, może być kwestia konkurencji o "studenta" pomiędzy studiami inżynierskimi a licencjackimi w sytuacji niżu demograficznego. Tak jak wcześniej zaznaczono, obecnie ten problem nie występuje, jednakże zmniejszająca się z każdym rokiem liczba kandydatów na studia może doprowadzić do likwidacji studiów licencjackich na omawianym kierunku studiów. Jak pokazują dane zbierane w trakcie procesu rekrutacyjnego, na gospodarce przestrzennej w UAM, znacznie większą "popularnością" cieszy się kierunek inżynierski. Z drugiej strony dużym wyzwaniem najbliższego okresu będzie zrealizowanie nowego wymogu stawianego tego rodzaju studiom realizowanym w profilu praktycznym, który wskazuje na konieczność organizacji 3 miesięcznych praktyk zawodowych dla studentów. Powodów takiego stanu rzeczy jest kilka. Przede wszystkim mogą pojawić się problemy ze znalezieniem miejsca odbywania stażu na tak długi okres czasu, praktyki te będą najczęściej nieodpłatne, większość studentów będzie je realizować w czasie wakacji, a to ograniczy możliwości podejmowania pracy. Kolejnym istotnym zagrożeniem jest mało elastyczna struktura programu kształcenia. Program oparty jest na kilkudziesięciu przedmiotach, realizowanych najczęściej w formie wykładu i ćwiczeń, w wymiarze stałej liczby godzin (np. 15, 30). Odejście od struktury opartej na przedmiotach i wprowadzenie znacznie bardziej elastycznej modułowej organizacji struktury studiów, pozwoliłoby z jednej strony w większym stopniu wykorzystać interdyscyplinarny charakter studiów oraz zwiększy możliwości reagowania na zmiany zachodzące w otoczeniu społeczno-gospodarczym, a z drugiej umożliwiłoby studentom wybór ścieżek kształcenia pod kątem ich zainteresowań⁶. Na zakończenie należy jeszcze wspomnieć o jednym zagrożeniu, którym może być regres kierunku wynikający z rosnącej konkurencji innych uczelni oraz kierunków w warunkach zmniejszającego się popytu. Wszystkie uczelnie wyższe, nie tylko te kształcące na kierunku gospodarka przestrzenna, poszukują nowych kierunków oraz specjalności, które zachęcą młodych ludzi do studiowania oraz zwiększą ich szanse na rynku pracy. Wydaje się, że poszukiwanie nowych kierunków studiów w obszarze szeroko rozumianej gospodarki przestrzennej stanie się z czasem najważniejszym wyzwaniem kształcenia w tym zakresie wiedzy, umiejętności i kompetencji.

⁶ O możliwościach wykorzystania modułowego programu kształcenia w gospodarce przestrzennej pisze Churski (2013).

5. Dodatkowe formy kształcenia z zakresu gospodarki przestrzennej - Przemysły kultury w polityce rozwoju miast i regionów

Specyfika gospodarki przestrzennej wynikająca z jej wielkoobszarowości oraz nowe uwarunkowania rozwoju kształcenia w Polsce związane z dostępem do środków europejskich tworzą warunki do opracowywania nowych kursów i programów. Wpisują się one w promowaną przez Unię Europejską i potrzebną dla równoważenia polskiego rynku pracy ideę kształcenia przez całe życie. Przykładem takiego działania poszerzającego ofertę kształcenia z zakresu szeroko rozumianej gospodarki przestrzennej są studia podyplomowe pt. Przemysły kultury w polityce rozwoju miast i regionów. Zostały one przygotowane i uruchomione w Instytucie Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej w 2013 roku. Wpisują się one w dwa obszary kształcenia określone jako kluczowe w kontekście realizacji Strategii EUROPA 2020. Są nimi: architektura, architektura i urbanistyka, architektura wnętrz oraz obszar przemysłów kultury, w tym edukacja artystyczna w zakresie sztuk plastycznych oraz w zakresie realizacji obrazu telewizyjnego, filmu i fotografii. Plan kształcenia na tych studiach (tabela 5) obejmuje 255 h [6].

W strukturze programu kształcenia dominują zajęcia z praktykami krajowymi (32% ogólnego wymiaru godzin) oraz ekspertami i praktykami zagranicznymi (18%), bezpośrednio związanymi z sektorem przemysłów kultury, których wiedza i doświadczenie, poprzez powiązanie teorii z praktyką, w istotny sposób podnoszą jakość realizowanego procesu kształcenia. Reprezentują oni m.in. następujące instytucje zagraniczne i krajowe: University of Birmingham (Wielka Brytania), University of Warwick (Wielka Brytania), Universitat de Barcelona (Barcelona), School of Performance and Cultural Industries, University of Leeds (Wielka Brytania), Institute of Geography, Hungarian Academy of Sciences (Węgry), Laboratoire Interdisciplinaire, Solidarités, Sociétés, Territoires, University Toulouse - Jean Jaurès (Francja), Leibniz Institute for Regional Geography (Niemcy), Rem Koolhaas Design Studio (Holandia), Uniwersytet Warszawski, Politechnika Poznańska, Agencja Rozwoju Pomorza S.A. – Sieć Kreatywnego Biznesu w Gdańsku, Regionalne Obserwatorium Kultury - Centrum Badawcze UAM, Departament Polityki Regionalnej, Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu, Concordia Design w Poznaniu, Centrum Turystyki Kulturowej TRAKT w Poznaniu. Program kształcenia obejmuje również zajęcia z nauczycielami akademickimi (35%) posiadającymi doświadczenie merytoryczne wynikające z prowadzenia badań dotyczących znaczenia przemysłów kultury w rozwoju miast i regionów w Polsce i Europie.

Tabela 5. Struktura planu studiów podyplomowych Przemysły kultury w polityce rozwoju miast i regionów

Lp.	Nazwa modułu	Wykład (liczba godzin)	Ćwiczenia/ Seminaria (liczba godzin)	Laboratorium/ Pracownia (liczba godzin)	Kategorie prowadzących	Forma zaliczenia	Punkty ECTS
SEMESTR I							
1.	Sektor kultury i przemysły kreatywne – podstawy teoretyczno-metodologiczne	45	15		Nauczyciele - 25h Praktycy - 15h Eksperti- 20h	Przygotowanie eseju/raportu/ prezentacji/ projektu	14
2.	Przemysły kultury w polityce miejskiej	30	20		Nauczyciele - 25h Praktycy - 20h Eksperti- 5h	Przygotowanie eseju/raportu/ prezentacji/ projektu	12
Razem semestr I		75	35				26
SEMESTR II							
1.	Przemysły kultury w polityce regionalnej	25	25		Nauczyciele - 25h Praktycy - 20h Eksperti- 5h	Przygotowanie eseju/raportu/ prezentacji/ projektu	12
2.	Sektor kultury i przemysły kreatywne w kształtowaniu przestrzeni publicznej	16	15	24	Nauczyciele - 15h Praktycy - 25h Eksperti- 15h	Przygotowanie raportu z badań in situ/ opracowanie w formie testowej ôi graficznej	12
3.	Staż-praktyka w Brukseli		40		wizyty studyjne staż – 40h	Przygotowanie raportu, prezentacji oraz sprawozdania	10
Razem semestr II		41	80	24			34
RAZEM: 255 h		116	115	24			60
Nauczyciele - 90h							
Praktycy - 80h							
Eksperti - 45h							
Staż - 40h							

Źródło: Churski, Motek, Strykiewicz, 2015a, s. 89.

Całość programu kształcenia uzupełnia praktyka zagraniczna realizowana w Brukseli (25%). Jej odbycie umożliwia słuchaczom poznanie uwarunkowań politycznych rozwoju przemysłów kultury na terenie państw członkowskich oraz stwarza możliwość zapoznania się z dobrymi praktykami miast i regionów Unii Europejskiej związanych ze wspieraniem i zarządzaniem przemysłami kultury. Struktura programu obejmuje pięć modułów, których realizacja odbywa się równolegle, przy zachowaniu zasad spójności przekazywanych treści.

Każdy z modułów przewiduje realizację kilku kursów zapewniających uzyskanie wiedzy, umiejętności i kompetencji poprzez kontakt z przedstawicielami wspomnianego wcześniej zbioru prowadzących: nauczycieli akademickich, praktyków oraz ekspertów zagranicznych [10].

W ramach przedmiotowej oferty kształcenia, dotychczas (2015r.) zrealizowano dwa cykle kształcenia, w których uczestniczyło łącznie 48 słuchaczy. W pierwszym cyklu kształcenia (2013/2014) większość (60%) stanowili absolwenci studiów I stopnia, którzy równolegle odbywali studia II stopnia na kierunku Gospodarka Przestrzenna. Natomiast w drugim cyklu kształcenia (2014/2015) dominowali (80%) pracownicy instytucji kultury oraz pracownicy administracji publicznej odpowiedzialni za programowanie i realizację polityki rozwoju dotyczącej m.in. wykorzystania przemysłów kultury dla wzmacniania potencjałów endogennych poszczególnych obszarów. Zmianę tę należy uznać z jednej strony za potwierdzającą skuteczność kampanii marketingowej oraz tzw. marketingu szeptanego osób realizujących zajęcia w pierwszym cyklu, a z drugiej strony za stanowiącą dowód na występowanie istotnych potrzeb kształcenia w obszarze przemysłów kultury i ich wykorzystania w procesie rozwoju jaka występuje zarówno w środowisku administracji samorządowej, jak i samych instytucji kultury [10]. Uzyskane doświadczenia potwierdzają potrzebę poszerzenia oferty kształcenia z zakresu gospodarki przestrzennej, w tym z uwzględnieniem nowych obszarów wynikających z dynamicznie zachodzących przemian globalnych determinujących funkcjonowanie współczesnych systemów społeczno-gospodarczych.

7. Plany na przyszłość

Przedstawione we wcześniejszych częściach rozdziału przemiany na kierunku gospodarka przestrzenna w Poznaniu oraz słabe strony i zagrożenia aktualnego programu wywołują dyskusję w Instytucie Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej UAM odnośnie przyszłości tego kierunku. Dotyczy ona zwłaszcza potrzeby stałego dostosowywania kierunku i zakresu kształcenia do zmieniających się potrzeb rynku pracy [4]. Nie bez znaczenia jest również fakt możliwego w najbliższym czasie obniżania wielkości rekrutacji na kierunku gospodarka przestrzenna wynikającego z konsekwencji niżu demograficznego [11]. Odpowiedzą na te zasadnicze wyzwania, obok bieżących działań zmierzających do poszerzenia treści przekazywanych w trakcie studiów oraz wzrostu ich atrakcyjności, które podejmuje się przy wsparciu Programu Operacyjnego Wiedza-Edukacja-Rozwój, są dwa projekty. Pierwszy wiąże się z wprowadzeniem na studiach inżynierskich I stopnia specjalności opartej na tzw. studiach dualnych, a drugi z uruchomieniem w obszarze

szeroko pojętej gospodarki przestrzennej nowego kierunku studiów o nazwie zintegrowane planowanie rozwoju.

Idea studiów dualnych opiera się na założeniu konieczności połączenia kształcenia akademickiego z pracą studentów w rzeczywistym środowisku zawodowym: u przedsiębiorców, w administracji samorządowej i rządowej lub w innych podmiotach właściwych do kierunku odbywanych studiów [26]. Dzięki takiej organizacji w trakcie wykładów na uczelni student uzyskuje przede wszystkim wiedzę, a umiejętności i kompetencje jej wykorzystania kształtowane są w trakcie stażu zawodowego u pracodawcy. Odpowiednio zaplanowany rozkład zajęć przewiduje, że np. 2 dni w tygodniu student spędza na uczelni, a kolejne 3 dni u pracodawcy. Ponadto, najczęściej w okresie wakacji, ale jest to również możliwe w trakcie roku akademickiego, student od 2 do 3 miesięcy poświęca wyłącznie zadaniom praktycznym u pracodawcy. Za pracę wykonaną u pracodawcy student otrzymuje wynagrodzenie, a po studiach bardzo często zostaje zatrudniony na stałe, dzięki pozytywnym ocenom uzyskanym w trakcie odbywanego stażu. W konsekwencji pracodawca ma już właściwie przeszkolonego pracownika z dużą wiedzą ogólną i specjalistyczną zdobytą na studiach. Tego typu rozwiązanie można wprowadzić na kierunku gospodarka przestrzenna, przede wszystkim na studiach I stopnia inżynierskich. Partnerem uczelni mogłoby być zarówno przedsiębiorcy zajmujący się np. przygotowywaniem strategii rozwoju, czy też planów zagospodarowania przestrzennego, a także jednostki administracji publicznej. Planuje się uruchomienie takiej oferty początkowo w ramach programu pilotażowego, który mógłby być realizowany dla wybranej grupy studentów. Uzyskane w ramach pilotażu doświadczenie pozwoli na udoskonalenie ostatecznej wersji nowej formy kształcenia na kierunku gospodarka przestrzenna, którą planuje się uruchomić w pełnym wymiarze, w UAM w Poznaniu od roku akademickiego 2017/2018.

Zintegrowane planowanie rozwoju stanowi jedno z podstawowych wyzwań procesów społeczno-gospodarczych we współczesnym świecie. Jego znaczenie w tych procesach powinno być rozpatrywane w trzech zasadniczych aspektach: prawidłowości różnicowania się w przestrzeni rozwoju społeczno-gospodarczego, dążenia do rozwoju zrównoważonego oraz ewolucji planowania publicznego. Po pierwsze zintegrowane planowanie rozwoju należy analizować w kontekście prawidłowości procesów rozwoju, które różnicują się w przestrzeni w zależności od występujących na poszczególnych obszarach uwarunkowań, czynników oraz procesów będących konsekwencją ich odmienności, jak również braku skuteczności działań interwencyjnych dążących do konwergencji poziomu rozwoju przy wykorzystaniu założeń

modelu wyrównawczego [7; 8]. Po drugie zintegrowane planowanie rozwoju należy rozpatrywać w powiązaniu z procesem postępującego odchodzenia współczesnego społeczeństwa od koncepcji rozwoju społeczno-gospodarczego opartego na prostym wzroście ilościowym na rzecz zmian o charakterze jakościowym. Na tym tle szczególne znaczenie posiada teoria rozwoju zrównoważonego upowszechniona m.in. poprzez Raport Brundtlanda [20] definiująca ten proces jako taką eksploatację zasobów, kierunki inwestowania i rozwój technologiczny oraz zmiany instytucjonalne, które pozostają w harmonii i polepszają zarówno istniejący, jak i przyszły potencjał dla realizacji ludzkich potrzeb i aspiracji [23; 2; 14; 3; 27]. Po trzecie wskazane korzyści wynikające z wdrożenia paradygmatu zintegrowanego planowania rozwoju związane z konwergencją oraz zrównoważeniem procesów rozwojowych powinny stanowić wystarczającą przesłankę dla dostosowania systemu planowania do realizacji tego rodzaju działań. Jak pisze T.Markowski [16] „...potrzeba zintegrowanego planowania rozwoju przez władze publiczne jest tak oczywista, że postulowanie jego wprowadzenia wydaje się czystym truizmem...”. Jednak w praktyce polityki rozwoju zintegrowane i holistyczne myślenie, pomimo jego niezaprzeczalnym korzyściom, napotyka na szereg barier wynikających zarówno z funkcjonowania hierarchicznych i sektorowych struktur organizacyjnych mocno utrwalonych w administracji publicznej, jak również bardzo utrwalonego biurokratycznego systemu wartości i interesów. Uwzględniając te potrzeby Instytut Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej UAM w Poznaniu przystąpił do opracowywania autorskiego programu kształcenia na nowym kierunku studiów zintegrowane planowanie rozwoju. Przygotowywany program ma być realizowany w formie studiów licencjackich o profilu ogólniakademickim, z możliwością ich późniejszego przekształcenia w studia inżynierskie o profilu praktycznym. Przedmiotowa decyzja warunkowana będzie doświadczeniami uzyskanymi podczas ich realizacji w trybie ogólniakademickich studiów licencjackich, dotyczącymi zwłaszcza zakresu nawiązanej współpracy z otoczeniem społeczno-gospodarczym, w tym jednostkami administracji rządowej i samorządowej odpowiadającymi za programowanie, realizację i ewaluację polityki rozwoju. Po zakończeniu pełnego cyklu kształcenia na studiach pierwszego stopnia, planuje się przygotować i uruchomić studia drugiego stopnia o tej samej nazwie. W zależności od przyjętego ostatecznie trybu i profilu studiów na pierwszym stopniu będą to albo czterosemestralne studia drugiego stopnia dla absolwentów studiów licencjackich, albo trzyletnie studia drugiego stopnia dla absolwentów studiów inżynierskich. W każdym przypadku studia drugiego stopnia będą realizowane w profilu ogólniakademickim. Przedmiotowy projekt zakłada przygotowanie programu studiów w pełni odpowiadającego

modułowej organizacji procesu kształcenia. Oznacza to, że cały program będzie się składał z kursów, które będą pogrupowane w moduły, przy zachowaniu zasady łączenia wiedzy akademickiej, umiejętności praktycznych oraz kompetencji społecznych. Zakłada się, że w ramach realizacji procesu dydaktycznego w każdym kursie zaangażowani będą: nauczyciele akademicy, praktycy aktywni zawodowo w sferach działalności związanych z kształtowymi umiejętnościami i kompetencjami, eksperci zagraniczni reprezentujący zarówno ośrodki akademickie Europy i świata, jak również będący przedstawicielami środowiska praktyków. Modułowa organizacja procesu kształcenia pozwoli na pełną elastyczność w zakresie przeprowadzania zmian w programie zmierzających do bieżącego dostosowywania jego treści do zmieniających się oczekiwań rynku pracy, w tym zmian regulacyjnych związanych z przekształceniami europejskiego i krajowego systemu polityki rozwoju. Moduły będą również mogły być wykorzystane do przygotowania oferty dodatkowych form kształcenia – kursy, studia podyplomowe, których problematyka będzie wynikała z aktualnego zapotrzebowania zgłaszanego przez rynek pracy. Pierwszą rekrutację na nowy kierunek studiów planuje się uruchomić w roku akademickim 2017/2018.

Podjęte działania powinny z jednej strony zapewnić utrzymanie wysokiej jakości kształcenia na kierunku gospodarka przestrzenna, a z drugiej strony powinny sprzyjać poszerzeniu oferty dydaktycznej w przedmiotowym zakresie, w zgodzie ze zmieniającymi się potrzebami rynku pracy. Zakłada się, że będą one również służyć utrzymaniu przez UAM w Poznaniu pozycji innowatora i lidera kształcenia w tym obszarze wiedzy, umiejętności i kompetencji, niezbędnych dla optymalizacji procesów rozwojowych na wszystkich poziomach przestrzennych.

Bibliografia

- [1] Bałtowski M., Miszewski M., 2007. *Transformacja gospodarcza w Polsce*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- [2] Blowers A. 1993. *Planning for a sustainable environment*. Earthscan Publications Ltd., London.
- [3] Borys T. 2011. *Zrównoważony rozwój – jak rozpoznać ład zintegrowany*. Problemy ekorozwoju – Problems of sustainable development, 2011, vol. 6, no 2, s.75-81.
- [4] Buchner-Jeziorska A., 2011. *Studia wyższe – bez szans na sukces!?* Acta Universitatis Lodzianis, Folia Sociologica, 39, Uniwersytet Łódzki, Łódź, s. 17-31.
- [5] Churski P., 2013. *Modułowy program kształcenia – szansa na podniesienie jakości kształcenia na kierunku gospodarka przestrzenna*. [w:] (red.) P. Churski , T.

Kudłacz, *Gospodarka przestrzenna – doświadczenia i wyzwania procesu kształcenia*, Biuletyn KPZK PAN, Zeszyt 251, Warszawa, s. 9-23.

- [6] Churski P., Motek P., 2013 (red.). *Przemysły kultury w polityce miast i regionów. Program kształcenia studiów podyplomowych*. Instytut Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej UAM, Poznań.
- [7] Churski P., 2014a. *The polarization-diffusion model in the changes to the cohesion policy - the consequences to the direction of the growth policy*. [w:] (red.) P.Churski. *The social and economic growth vs. the emergence of economic growth and stagnation areas*, Bogucki Wydawnictwo Naukowe. s. 13-27.
- [8] Churski P., 2014b. *Variations in the spatial distribution of areas of economic growth and stagnation in Poland: Determinants and consequences*. *Quaestiones Geographicae* 33 (2), Wydawnictwo Naukowe Bogucki, Poznań, s. 63-78.
- [9] Churski P., Motek P., Stryjakiewicz T., 2015a. *Przemysły kultury w polityce rozwoju miast i regionów – nowe obszary kształcenia w gospodarce przestrzennej*. *Rozwój Regionalny i Polityka Regionalna*, nr 30, Poznań, s. 81-98.
- [10] Churski P., Motek P., Stryjakiewicz T., 2015b. *Cultural industries in the development Policies of cities and regions: a new area of education in spatial management*. *Quaestiones Geographicae*, 34(2), Poznań, s. 87-97.
- [11] *Demograficzne Tsunami*. Raport Instytutu Sokratesa na temat wpływu zmian demograficznych na szkolnictwo wyższe do 2020 roku, Instytut Rozwoju Kapitału Intelktualnego im. Sokratesa, Warszawa.
- [12] Domański R., 2012. *Ewolucyjna gospodarka przestrzenna*. Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań.
- [13] Haas J., 2015. *Quality of Dual Education Programmes – A practical Approach*. Materiały konferencyjne: *Forum jakości „Profil praktyczny – pierwsze lata doświadczeń*. Wyższa Szkoła Bankowa, Toruń, 9-10 czerwca 2015.
- [14] Kielczewski D., 2009. *Od koncepcji ekorozwoju do ekonomii zrównoważonego rozwoju*. Wydawnictwo Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Białymstoku, Białystok.
- [15] Kraśniewski A., 2011. *Jak przygotować programy kształcenia zgodne z wymogami wynikającymi z Krajowych Ram Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego?* Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Warszawa.
- [16] Markowski T., 2015. *Zintegrowane planowanie rozwoju – dylematy i wyzwania*. [w:] (red.) T. Kudłacz, P.Lityński, *Gospodarowanie przestrzenią miast i regionów – uwarunkowania i kierunki*, *Studia KPZK PAN*, t. CLXI, Warszawa, s. 12-26.
- [17] Motek P., 2013. *Kształcenie na kierunku gospodarka przestrzenna w Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu*. Biuletyn KPZK PAN, z 251, Warszawa, s. 38-52.

- [18] Parysek J.J., Rogacki H., 1996. *Kształcenie w zakresie gospodarki przestrzennej w Uniwersytecie im. A. Mickiewicza w Poznaniu*. Biuletyn KPZK PAN, z. 172, Warszawa, s. 81-94.
- [19] Parysek J.J., 2007. *Wprowadzenie do gospodarki przestrzennej*. Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań.
- [20] *Report of the World Commission on Environment and Development*. 42/187, General Assembly, 96th plenary meeting, 11 December 1987, United Nations.
- [21] Serwis internetowy Rozwój Regionalny i Polityka Regionalna. <http://rr.amu.edu.pl> (pobrano 10.2015).
- [22] Stachowiak-Kudła M., 2012. *Autonomia szkół wyższych a instytucjonalne mechanizmy zapewnienia jakości w Polsce i wybranych państwach europejskich*. Wydawnictwo Difin, Warszawa.
- [23] Turner R.K., Pearce D.W., 1992. *Sustainable Development: Ethics And Economics*. Centre for Social and Economic Research on The Global Environment, CSERGE Working Paper PA 92-09, Londyn.
- [24] *Wspólna Deklaracja Europejskich Ministrów Edukacji zebranych w Bolonii w dniu 19 czerwca 1999 r.* [w:] E.Kula, M.Pękowska, 2006, Europejski obszar szkolnictwa wyższego, Antologia dokumentów i materiałów, wybór i opracowanie, s. 129 - 132.
- [25] *Ustawa z 9 października 2015r. o rewitalizacji*. Tekst ustawy ustalony ostatecznie po rozpatrzeniu poprawek Sejmu, [http://orka.sejm.gov.pl/opinie7.nsf/nazwa/3594_u/\\$file/3594_u.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/opinie7.nsf/nazwa/3594_u/$file/3594_u.pdf) (pobrano 10.2015).
- [26] *Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym*, t.j. Dz. U. z 2012 r. poz. 572 z późn. zm.
- [27] Zimnicka A., 2013. *Metody zapisu graficznego informacji w strategiach rozwoju w kontekście jakości zagospodarowania przestrzennego*, Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie, Szczecin.

Tom VIII

Seria monografie Gospodarka Przestrzenna

**Rola badań przyrodniczych i społecznych
w racjonalnym
gospodarowaniu przestrzeni**

Pod redakcją

Prof. dr hab. Aliny Maciejewskiej

Oficyna Wydawnicza Politechniki Warszawskiej

Tom VIII

Seria monografii naukowych
Wydziału Geodezji i Kartografii
Politechniki Warszawskiej
Gospodarka Przestrzenna

Wydawnictwo Geodezji i Kartografii
Politechniki Warszawskiej
ul. Koszykowa 76, 00-662 Warszawa

Wydanie I
1987 r.

Wydawnictwo Geodezji i Kartografii

Spis treści

WSTĘP.....	7
STUDIA Z GOSPODARKI PRZESTRZENNEJ NA UMCS– PRÓBA OPTIMALNEGO SPROSTANIA WYZWANIAM PRAKTYKI (MARIAN HARASIMIUK , BOGUSŁAWA BARAN-ZGŁOBICKA , WALDEMAR A. GORZYM-WILKOWSKI, DAGMARA KOCIUBA , ANNA POLSKA).....	9
1. WSTĘP	11
2. PRZEŚŁANKI	11
3. KIERUNEK GOSPODARKA PRZESTRZENNA W RAMACH NOWEGO WYDZIAŁU	14
4. POMIESZCZENIA I SPRZĘT	19
5. UDZIAŁ SAMORZĄDÓW I PRAKTYKÓW W PROCESIE KSZTAŁCENIA	20
6. TEMATYKA I CHARAKTER PRAC DYPLOMOWYCH	21
7. PODSUMOWANIE.....	22
8. BIBLIOGRAFIA.....	23
NAUKI ROLNICZE I LEŚNE W KSZTAŁCENIU STUDENTÓW NA KIERUNKU GOSPODARKA PRZESTRZENNA W SGGW (BOLESŁAW PORTER, KRZYSZTOF CZYŻYK, DARIUSZ KORPETTA, TOMASZ OLENDEREK)	24
1. WPROWADZENIE	25
2. KRAJOWE RAMY KWALIFIKACJI	25
3. PROGRAM NAUCZANIA.....	28
4. GEOINFORMACJA W ZARZĄDZANIU PRZESTRZENIĄ:	30
5. PODSUMOWANIE.....	31
6. BIBLIOGRAFIA.....	33
BUDOWANIE KAPITAŁU LUDZKIEGO I SPOŁECZNEGO DLA POTRZEB KRAJOWEJ GOSPODARKI W UCZELNIACH TECHNICZNYCH (ELŻBIETA STRZELECKA).....	34
1. WSTĘP	35
2. KAPITAŁ LUDZKI I SPOŁECZNY DLA POTRZEB GOSPODARKI PRZESTRZENNEJ	37
3. KOMPETENCJE PRZYJĘTE W STANDARDACH KSZTAŁCENIA INŻYNIERÓW NA KIERUNKU GOSPODARKA PRZESTRZENNA	40
4. OPINIE STUDENTÓW O PROGRAMIE STUDIÓW INŻYNIERSKICH NA KIERUNKU GOSPODARKA PRZESTRZENNA W POLITECHNICE ŁÓDZKIEJ	42
5. PODSUMOWANIE.....	50
KSZTAŁCENIE NA KIERUNKU GOSPODARKA PRZESTRZENNA – DOŚWIADCZENIA UAM W POZNANIU (PAWEŁ MOTEK , PAWEŁ CHURSKI, MONIKA WIECZOREK)	52
1. WSTĘP	53
2. GENEZA KIERUNKU I PIERWSZY PROGRAM KSZTAŁCENIA	54
3. PRZEMIANY STRUKTURY PROGRAMU	56
4. AKTUALNY PROGRAM – SILNE I SŁABE STRONY	63
5. DODATKOWE FORMY KSZTAŁCENIA Z ZAKRESU GOSPODARKI PRZESTRZENNEJ - PRZEMYSŁY KULTURY W POLITYCE ROZWOJU MIAST I REGIONÓW.....	68
7. PLANY NA PRZYSZŁOŚĆ	70
TRENING IDENTYFIKACJI WARTOŚCI KRAJOBRAZU Z UDZIAŁEM WSPÓLNOT LOKALNYCH, JAKO PODSTAWA KSZTAŁCENIA W GOSPODARCE PRZESTRZENNEJ (BEATA J. GAWRYSZEWSKA, IZABELA MYSZKA-STĄPÓR, RYSZARD NEJMAN)	76
1. WSTĘP	77
2. STRUKTURA ZAMIESZKIWANIA JAKO PODSTAWA METODY	78
3. SPOŁECZNO-KULTUROWE UWARUNKOWANIA GOSPODARKI PRZESTRZENNEJ	79
4. WSPÓŁPRACA Z SAMORZĄDEM, INSTYTUCJAMI I LOKALNYMI WSPÓLNOTAMI W PRZESTRZENIACH ZAMIESZKIWANIA	80
5. PROGRAM REWITALIZACJI – IDENTYFIKACJA WARTOŚCI KRAJOBRAZU I OBSZARÓW KRYZYSOWYCH.....	81
6. PLANOWANIE W OPARCIU O WARTOŚCI SPOŁECZNE KRAJOBRAZU.....	84
7. KAPITAŁ SPOŁECZNY I KONTEKST KREATYWNY.....	85
8. LOKALNE SPOŁECZNOŚCI, A POTENCJAŁ KREATYWNY MIEJSCA	87

9.	PODSUMOWANIE.....	88
O POTRZEBIE KSZTAŁCENIA W DZIEDZINIE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO I PRZYRODNICZEGO W GOSPODARCE PRZESTRZENNEJ (JAKUB LEWICKI)		89
1.	WSTĘP	90
2.	OCHRONA DZIEDZICTWA A PLANOWANIE PRZESTRZENNE W ZAPISACH PRAWNYCH.....	91
3.	OCHRONA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO I PRZYRODNICZEGO W DOTYCHCZASOWYCH MODELACH KSZTAŁCENIA	92
4.	POSZUKIWANIE NOWYCH MODELI KSZTAŁCENIA W DZIEDZINIE OCHRONY ZABYTKÓW I PRZYRODY	94
5.	PROGRAM KSZTAŁCENIA KIERUNKU OCHRONA DÓBR KULTURY I ŚRODOWISKA.....	95
6.	STUDIA NA KIERUNKU GOSPODARKA PRZESTRZENNA, A OCHRONA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO I PRZYRODNICZEGO	96
7.	PROPOZYCJE SPECJALIZACJI W DZIEDZINIE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO I PRZYRODNICZEGO NA KIERUNKU GOSPODARKA PRZESTRZENNA.....	98
8.	SZANSE ABSOLWENTÓW NA RYNKU PRACY	98
9.	PODSUMOWANIE	99
10.	BIBLIOGRAFIA.....	99